

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

נצבים - וילך תשפ"ו (145)

"עבד מלך - מלך"

קבלת עול מלכות שמים - עמל ויגיעת התורה

מכתב עוז וחיוזק גדול שכתב רבינו מרן שליט"א לבני ישיבה בארה"ב, לקראת ימי הדין והרחמים תשפ"א, בענין חובת ההתנורות מן ה'כלים הפסולים'. מכתב זה נכתב לבקשת ההנהלה הרוחנית של הישיבה, לאחר תקופת הקורונה, בה נסגרה הישיבה ע"פ הוראת השלטונות ועם פתיחתה מחדש הורגש כי חל רפיון אצל הבחורים בענין הנה"ל.

אלול תשפ"א

לכבוד בני הישיבה הק' והחשובה - - - ה' עליהם יחיו נדרשתי על דבר שקשה לדבר עליו אצל בני ישיבה, אלא שההנהלה הרוחנית ביקשו ממני לכתוב כמה דברים לחיוזק, ואיני בא לדבר כלל על מה שעבר, אלא על מה שמוטל עלינו מכאן ואילך.

הנה ישיבתכם ידועה בהיכלי התורה, אשר באים ללמוד בה כמה שנים אצל ת"ח חשובים, הרחוקים מהויות העולם ושקועים כל ימיהם בתורה ויר"ש, ומוסרים לכס ממה שיוזו ללמוד הרבה מגדולי התורה, ראשי הישיבות כאן באה"ק. וב"ה שכבר עשו פירות ופירי פירות והעמידו בני תורה חשובים, אשר מרבים כבוד שמים.

אלא שבבוקר העתים וכמה הרפתקי דעדו על העולם, נפרצה המחיצה והיצה"ר הצליח לחתור חתירה ע"י המכשירים הפסולים שנאסרו ע"י שומרי משמורת וכבר פשט איסורם בכל ישראל.

וכעת רבותיכם שליט"א ביקשו לי שאכתוב לכם כמה דברי חיוזק, ובאמת איני רואי לכך בפרט בוקנותי ובחולשתי, וגם איני יכול כ"כ להרגיש ולהלך כנגד הרוח של הדור הצעיר הדיוס, אך מצווה אני למסור ד"ת העומדים וקיימים לעולם בכל מצב ועת, כפי שקיבלנו מסיני וכפי שראיתי וקבלתי מעודי אצל רבותי הגדולים מו"ר החזון איש זצ"ל ומו"ר חני מרן הרב שך זצ"ל, ולוואי שיהיו הדברים לי לקצת זכות לקראת ימי המשפט הבעל"ט.

ועיקר הדבר ידוע לכל כי בעוונותינו הרבים נפרצו פרוצות גדולות בכרם בית ישראל ע"י האינטרנט, שהוא מציאות שיש בה סכנה רוחנית עצומה, והניסיון מעיד שקשה עד מאוד להינצל ממכשולותיו. והנה כבר אמרה תורה: "ושמרתם את משמרת", ולימודו חז"ל שאסור להשאיר לעצמו אפשרות של מכשול מותר מחשבה שגם כך יכול להינצל, אלא חובתנו לגדור ולהתרחק ולהעמיד סייגים, וגם מי שלא נכשל לבסוף, אבל באמת ה' אסור לו להכניס עצמו לניסיון כמאמרם: "סחור סחור אמרינן לנזירא, לברמא לא תקרב", וכך עלינו להתרחק מן האינטרנט וכל מה שהעידו חז"ל כי נפשו של אדם מחמדתן.

ברם, יש להתבונן כי העבודה אינה מסתיימת בגדרים בלבד, כיון שאנו בני תורה עבדי ה', וצריכים להיות מתוך קבלת עול מלכות שמים, ואמרו 'עבד מלך - מלך', ומי שחי באמת בתחושת עבדות להקב"ה צריך להיות מרומם עד שדברים מעין אלו יהיו זרים לו מעיקרם, כמו שא"צ להזהיר מלך על דבר שאינו לפי כבודו.

וכאן עיקר הדבר, כי אין עניינו רק לדעת הלכות איסור והיתר, אלא בן תורה צריך להיות מתוך קבלת עול מלכות שמים, ועי"ז מרגיש בעצמו מה ראו לו ומה אינו ראו. ולעולם אינו מחפש את גבול ההיתר, לראות עד היכן יכול להתקרב, כי יש דברים שאינם לפי מעלתו. ולכן החיוזק צריך להיות בשורש הכל, דהיינו בקבלת עול מלכות שמים ע"י עמל התורה בהתמדה ויגיעה, והתורה מרוימתו ומוכנת את לבבו, והוא מתעלה ומתעדר עד שמתרחק מאליו מכל מה שיכול להזיקו.

ואני פונה אליכם, בני הישיבה היקרים: אל תראו את הדברים רק כגדר נוסף שעליכם לקבל בעל כרחכם, אלא ראו שיהי' זה הפצתכם ורצונכם. שמרו על קדושת הישיבה, כדי שתמשיך להיות מקום של תורה ויר"ש. ויה"ר שתתחזק הישיבה ותעלה מעלה, ותזכו כולכם להתעלות בתורה ויר"ש, למצא חן בעיני אלוהים ואדם ולהרבות כבוד שמים.

ממני המעטיר להצלחתכם מעומקא דליבא (-)

'צמאה לך נפשי'

וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבַרֵּי הָאֱלֹהִים הָיָתָה בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהוָה לִי כִּי בְּשִׁדְרוֹת לִבִּי אֶלֶף לְמַעַן סְפוֹת הִרְוָה אֶת הַצְמָאָה (כ"ט, י"ח)

נגמ' סנהדרין ע"ו ב' א"ר יהודה אמר רב המשיא בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן, והמחזיר אבדה לכות, עליו הכתוב אומר 'למען ספות הרוה את הצמאה', ופירש"י 'הרוה' אלו עובדי כוכבים שהם שבעים ואינם צמאים ליוצרים, 'הצמאה' זו כנסת ישראל שצמאה ומתאוה ליראת יוצרה ולקיים מצוותיו עכ"ל.

וצ"ב דלכא' שובע וצמאון הם מצבים חולפים שקיימים בכל הבריות, ומהו שכניה רש"י את אומות העולם בשם 'הרוה' וכנס"י 'הצמאה', וכי הגוי אינו חסר לעולם מכל תאוותיו. ונראה שחז"ל באים כאן ללמדנו שאין ההבדל נעוץ במה שחסר לאדם, אלא באופן שהוא תופס את תכלית חייו. יש אדם שכל רצונו להגיע למצב שיהי' בידו כל אשר הוא מבקש. כאשר חסר לו דבר - יבקשו, וכאשר יקבל - הגיע אל סיפוקו. אין הכוונה שאין לו עוד רצונות, אלא שכך הוא תופס את השלמות, מצב שבו לא יחסר לו דבר ממה שהוא מבקש. וזהו מידת ה'רוה'.

אבל ישראל נקראים 'הצמאה', כי אצל יהודי קיימת תביעה אחרת. אין רצונו רק להשלים את חסרונו, אלא להתקרב אל הקב"ה, וגם כאשר זכה וקיבל, אי"ז סוף דרכו. אדרבה, עצם הזכי מעוררת בו רצון להוסיף ולהתקרב, וככל שמתקרב יותר להקב"ה, נוספת בו צמאון גדול יותר, ואין בעבודת ה' מדרגה שבה האדם יכול לומר: הגעתי ואין לי עוד מה לבקש. זהו שנא' 'צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי'. דוד המלך אינו אומר שהוא צמא מפני שאינו מכיר את הקב"ה, אלא להיפך, דווקא מפני שהוא מכיר אותו, הוא צמא אליו ביותר, מפני שכבר טעם טעמה של קרבת ה', ולכן מבקש להוסיף ולהתקרב. ע"ז אחז"ל 'צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא'. אין הכוונה שאין להם מנוחת הנפש, אלא שאין אצלם הסתפקות במדרגה שכבר זכו אליה.

ומעתה נבין את דברי חז"ל על המחזיר אבדה לכות, כי אדם מיישראל שמוצא את אבידתו, אינו רואה רק את השבת החפץ לידי, אלא מודה לה' ומכיר יותר בהשגחתו הפרטית. אך אצל 'הרוה', השבת האבידה היא רק השגת הדבר שהיה חסר לו. איבד ומוצא, חסר וכעת יש לו, ובכך בא רצונו על סיפוקו. נמצא שאותו מעשה עצמו מגלה שתי דרכים, הא' רואה רק את החפץ שקיבל, והב' רואה את החסד שנעשה עמו ומתוך כך מתעורר בו צמאון ליוצרו. ונמצא שהמחזיר אבידה לכותי הר"ז פוגם בעצם תכלית השבת האבידה שאינה רק להשלים את חסרונו של האדם, אלא לעורר בו הכרה בטובתו של הקב"ה ומתוך כך להוסיף צמאון אליו, אבל כאשר טובה זו ניתנת לכות, נעשית השבת האבידה כולה בגדר 'הרוה', 'שלום יהיה לך' סיפוק החסרון ותו לא, ותחת שתוליד הטובה את הצמאון ליוצרו, היא גורמת את ההיפך, כמאה"כ 'למען ספות הרוה את הצמאה'.

וכאן הסכנה שהאדם יכניס את מידת 'הרוה' אף לתוך עבודת ה'. 'שלום יהיה לך' פ' אני מבקש להגיע למצב שבו לא יחסר לי דבר ושוב לא אצטרך לבקש. שגם בעבודת ה' תהיה תכלית של הגעה אל מצב של מנוחה, דהיינו רק כאשר יחסר לי - אבקש, וכשאקבל - נמלא חסרוני. אבל זו אינה דרכה של כנסת ישראל. עבודת ה' אינה מביאה את האדם אל מצב שבו אין לו עוד מה לבקש, אלא מקרבתו להקב"ה. ואדרבה, גם מה שכבר זכה בו הר"ז עוברו סיבה להכיר יותר ולהוסיף בעבודתו. ולעולם 'הצמאה' אי"ז מי שאין לה, אלא מי שאינה מסתפקת במה שכבר זכתה בו, ורואה בכל תוספת מדרגה סיבה להמשיך ולבקש: "צמאה לך נפשי".

'לא נפלאות היא ממך'

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאוֹת הוּא מִמֶּךָּ וְגו' (ל, י"א)

במד"ר כאן: ואם תאמרו שמוא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן וכו' בני, ממלאכי השרת היא נפלאות, אבל מכס אינה נפלאות ע"י"ש.

וצריך להבין, מה מקום יש להוה אמינא לומר שהתורה ניתנה 'לרעתכם'. ונראה לבאר עפ"י דברי הגמ' שבת דפ"ח ב' שכאשר ביקשו מלאכי השרת שניתן להם התורה, אמר הקב"ה למשה שיחזיר להם תשובה, 'כלום קנאה יש ביניכם, יצה"ר יש ביניכם', והביא לפניו מצוות כגון 'לא תרצח' ו'לא תגנוב' עד שהודו לו. ולכאורה, מה תשובה היא זו, אם המלאכים מבקשים את התורה מפני מעלתה וקדושתה, בע"כ שיש להם שייכות ותועלת ממנה, ומדוע העובדה שאין בהם יצה"ר וקנאה

מפקיעה מהם את הזכות לקבלה.

והנה מצינו בבקשתם 'תנה הודך על השמים', שביקשו שהתורה תינתן בשמים, ולכא' מה איכפת להם היכן תינתן התורה, והלא גם לאחר שניתנה בארץ מצינו שהתורה נלמדת בפמליא של מעלה והקב"ה אומר ד"ת בשם חכמי ישראל 'אליעזר בני כך הוא אומר', 'יונתן בני כך הוא אומר'. וכן קשה להיפך, שהרי אף אילו היתה התורה ניתנת בשמים, ה' אפשר לכאורה להורידה לאחר מכן לארץ וללמדה לבני האדם.

אלא שיש לחלק בין לימוד התורה לבין נתינת התורה. לימוד התורה יכול להיות אף בשמים, אבל נתינת התורה היא מסירת התורה לרשות המקבלים וקביעת המקום שבו היא מתבררת ונפסקת. כל עוד היתה תורה בשמים, היתה החכמה האלוקית במקורה. אבל במות תורה נתחדש גדר חדש, התורה נמסרה לישראל ומעתה גם ההכרעה בגדריה מסורה לחכמי ישראל. זהו עומק 'לא בשמים היא' אין ההלכה נקבעת עפ"י מה שנתגלה מן השמים, אלא עפ"י כללי התורה כפי שנמסרו לחכמי ישראל ומתבררים בשכלם, ומה שחכמי ישראל מחדשים ומכריעים על פי גרי התורה נעשה גופא חלק מתורת ישראל, עד שיכול הקב"ה כביכול לומר 'נצחוני בני'. ומעתה נבין מדוע דווקא האדם נבחר לקבל את התורה, כי יסוד התורה אינו רק בהשגת חכמה אלוקית, אלא בעבודת האדם עפ"י אותה חכמה. התורה ניתנה לתוך מציאות של בחירה שבה יש יצה"ר, קנאה ותאוה, ועל האדם מוטל להכניעם ולבחור ברצון ה', ודווקא החסרונות שבאדם הם מעמידים את מעלתו, האפשרות לעבוד את ה' מתוך בחירה.

ומעתה יש לפרש את הס"ד 'שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה', כי ה' מקום לומר שהתורה ניתנה לאדם מפני שהוא חסר: יש בו יצה"ר ותאוה והוא זקוק לתורה כדי לתקן את 'רעתו', אבל המלאכים מוזכרים מחסרונות אלו ואינם זקוקים

'ובו תדבק' – 'ולדבקה בו'

דבקות זו הקשו חז"ל: וכי אפשר לאדם להידבק בשכינה, ותי' אלא כך אמרו חכמים וכו' הדבק בחכמים ותלמידיהם. והיינו, דביחס ל'ובו תדבק', הדבקות בחכמים אינה עצם הדבר שעליו נאמר הציווי, אלא היא ההיכי תמצ' לקיום מצות הדבקות בהקב"ה, שע"י הדבקות בחכמים ותלמידיהם והלימוד ממעשיהם, יבוא האדם להתדבק בדרכי ה' ולהתקרב אליו, וזהו שכ' הרמב"ם: מצות עשה להידבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר 'ובו תדבק'. אלא שמלבד זאת, בפרשתנו נאמר 'ולדבקה בו', וכאן הקדמת תיבת 'ולדבקה' מודגישה את עצם צורת קיום מצות הדבקות ע"י הקירוב וההתחברות לתלמידי חכמים, וזהו שכתב הרמב"ם: 'ולתחבר להן בכל מיני חיבור, שנא' ולדבקה בו', דעצם ההתחברות והקירוב לתלמידי חכמים הוא בכלל אותה מצות דבקות. ולפי' מתבאר היטב שהוצרך הרמב"ם להביא את ב' הפסוקים, 'ובו תדבק' על הדבקות בהקב"ה, שהדבקות בחכמים היא ההיכי תמצ' לקיימה, ואילו 'ולדבקה בו' מלמד על עצם קיום מצות הדבקות בחכמים בהתחברות וקירוב אליהם בכל מיני חיבור.

'חזקתי את ישראל'

רחמים על עצמו, הוא מזכיר את זכותו שחזק את ישראל. ללמדנו כמה גדולה בעיני הקב"ה זכותו של המחזק את לבו של יהודי. וזהו יסוד הנהגת משה רבינו. בתחילת דרכו נאמר 'וירא בסבלותם' נתן לבו לצרתם של ישראל, וגם בסוף דרכו נאמר 'וילך משה' הלך אליהם לכבדם ולנחמם. מתחילת הנהגתו ועד סופה עינו ולבו נתונים לישראל. זהו לימוד גדול עבורנו. חיזוק לבו של יהודי אינו דברים של מה בכך. לפעמים מילה טובה או הארת פנים יש בהן כדי להעמיד רוחו של אדם. ומשה רבינו מלמדנו כי זכות זו 'חזקתי את ישראל' היא זכות גדולה לפני הקב"ה.

'ועזבני'

אותם כמצות אנשים מלומדה, בפיו ושפתיו כבדוני ולבו רחם ממני ר"ל, לא תכיר באמת שיש לך להודות לבעל הברייה, זה עצמו הוא הנותן אחרי אלהי נכר הארץ. ובפרשה א' של ק"ש עה"פ (דברים ו') 'ושכבך ובקומך', כ' רבינו בעה"ט: 'ובקומך' תגין על הקו"ף, לומר כשיעמוד בבוקר יתפלל ק' ברכות וכו' עכ"ל, הנה מצות 'שמע ישראל' ה"א ה' אחד' שהוא קבלת מלכות שמים ואהבת ה' נכלל בזה שיקיים המאה ברכות, וח"ו מיאוס במאה ברכות הוא זנות אחרי אלהי נכר הארץ. ואגב, לכא' יש להזכיר מכאן בד' רבינו הטור, שסדר המאה ברכות הוא מהבוקר, כמו שמדקדק מתיבת 'ובקומך' שיאמר ק' ברכות כשיעמוד בבוקר, ולפי' ביום ש"ק אפשר לצרף ג"כ ה"ט ברכות של ערבית וכן ברכות ההבדלה וי"ל.

לְאֵלֶּהָ אֵת ה' אֲלֵשׁמֵעַ קָלוֹ וְלִדְבָקָהּ בּוֹ (ל, כ)
כתב הרמב"ם בפ' מהל' דעות ה"ב: מצות עשה להידבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנא' 'ובו תדבק'. וכי אפשר לאדם להידבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו: הדבק בחכמים ותלמידיהם... ולהתחבר להן בכל מיני חיבור, שנאמר 'ולדבקה בו' ע"ש.

ויש לעיין במה שראה הרמב"ם להביא ב' פסוקים לענין מצות הדבקות בחכמים, 'ובו תדבק' ו'ולדבקה בו', ומה נתחדש בכל א' משני הפסוקים. ונראה עפ"י מ"ש הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ אב"ד פינסק זצ"ל בחילופי הלשונות בפרשת אמור: 'אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרָב... כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם... וְאֵל הַמִּצְוָה לֹא יֵאָשֵׁר בְּשֵׁי מוֹם בּוֹ' (ויקרא כא, יז-כא), דבתחילה נאמר 'בו מום' ולבסוף 'מום בו', וביאר שמדריך לשון הקודש כאשר ב' עניינים עומדים זה לעומת זה, הקדמת המילה מלמדת מהו עיקר הענין בפסוק. וכע"ז מצאתי בדברי הרוקח על חילופי הלשון בפרשת קרח 'יהיה לך' ו'לך יהיה' ואכמ"ל.

ומעתה י"ל בדפסוק 'ובו תדבק', שבו הוקדמה תיבת 'בו', עיקר הענין הוא הדבקות בו, בהקב"ה. אך בפרשתנו נאמר 'ולדבקה בו'... כי הוא חַיִּיד וְאֵדֶךְ יָקִיד' ועל מצות

וְיִלְךְ מֹשֶׁה וְיַדְבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (ל"א, א)
בפ' רמב"ן: יאמר הכתוב עתה כי משה הלך ממונה ליה אל מוחנה ישראל לכבדם, כמי שירצה להיפטר מחבירו ובא ליטול רשות ממנו וכו' ואעפ"י שמשה רבינו ה' בתקפו ובבריאותו וכו' אמר להם כן לנחמם ע"ש.

והנה זה ה' יומי האחרון של משה רבינו, וכל מחשבתו נתונה לישראל. הוא הולך אליהם לכבדם, ואומר 'לא אוכל עוד לצאת ולבוא' כדי לנחמם ולחזק את לבם, אף שהתורה מעידה עליו 'לא כהתה עינו ולא נס ליחו'.

ומצינו דבר נפלא בדברי בעל הטורים ר"פ ואתחנן וז"ל: 'ואתחנן' לעיל (פס' כב) כתיב לא תיראום, חזקתי את ישראל אולי ירחם עלי עכ"ל. הנה כאשר משה מבקש

וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהָפַר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בְּרִיתִי אִתּוֹ (ל"א, ט"ז)

בפ' בעל הטורים: 'וקם העם' תגין על הקו"ף, לומר שימאסו במאה ברכות, ובבנין של שלמה שהיה ההיכל ק' אמה, הע"ם הו"ה וזנ"ה אחרי בג' זה הוא מנשה עכ"ל. והנה המיאוס בבנין שלמה, שהעמיד מנשה צלם בהיכל, זה מובן שנכלל בהפס' 'זונה אחרי אלהים אחרים', אבל איך מתפרש כאן מיאוס במאה ברכות. ובע"כ כוונת רבינו בעה"ט דק' ברכות הם הכרת טובה שמכירים במה שהקב"ה הוא הנותן והוא המשפיע וצריך לברכו, והמיאוס במאה ברכות מורה שאינו מכיר בזה וא"כ הוי זנות אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו.

ויש להתבונן שלא כ' בעה"ט שיפסקו מלומר הק' ברכות, אלא ענין של מיאוס, לומר